

Η Εξέλιξη της Τουρκίας σε μια Πυρηνική Δύναμη

του Γεωργίου Μενεσιάν

(30 Απριλίου 2020)

Η φιλοδοξία του Τούρκου προέδρου.

Είναι ξεκάθαρο, πως η Τουρκία υπό την ηγεσία του Recep Tayyip Erdogan επιδιώκει να καταστεί η κύρια ηγεμονική περιφερειακή δύναμη. Για να το καταφέρει αυτό, πρέπει να αυξήσει σημαντικά την ισχύ της σε όλους τους τομείς που διέπουν το τουρκικό κράτος, δίνοντας έμφαση στην στρατιωτική ισχύ, την οικονομία, την ενέργεια, την διπλωματία και την κοινωνία-πολιτισμό. Πιο συγκεκριμένα, στο κομμάτι της ενέργειας η Τουρκία, όντας μια πολυπληθής χώρα, επιδιώκει την μεγαλύτερη δυνατή ενεργειακή ασφάλεια για αυτήν, βασιζόμενη στην μετατροπή της σε ένα κέντρο μεταφοράς και υδροποίησης φυσικού αερίου, καθώς και στην πυρηνικοποίησή της με την κατασκευή πυρηνικών εργοστασίων. Ταυτόχρονα, ο Τούρκος πρόεδρος δήλωσε τον περασμένο Σεπτέμβριο, ότι δε νοείται να μην έχει η Τουρκία πυρηνικά όπλα από την στιγμή που άλλα κράτη διαθέτουν πυραύλους με πυρηνικές κεφαλές¹.

Επομένως, προκύπτουν τα εξής ερωτήματα: θέτει η Τουρκία ως στόχο της την απόκτηση πυρηνικών όπλων πέρα από την πυρηνικοποίησή της στον τομέα της ενέργειας; Πού έγκειται η φιλοδοξία Erdogan περί μετατροπής της Τουρκίας σε μια πυρηνική δύναμη; Ποια πρέπει να είναι η αντίδραση της Ελλάδος στις πολιτικές αυτές; Σε αυτά τα ερωτήματα θα προσπαθήσω να απαντήσω με το κείμενο αυτό.

Η ιστορική σχέση της Τουρκίας με την πυρηνική ενέργεια.

Είναι γνωστόν, ότι στην Τουρκία στεγάζονται αμερικανικές πυρηνικές κεφαλές ήδη από τις αρχές τις δεκαετίας του 1950 και αυτό σχετίζεται με την συμμετοχή της στο Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (1952). Η Τουρκία ήταν το μόνο κράτος - μέλος του NATO (μαζί με τη Νορβηγία) που συνόρευε με την Σοβιετική Ένωση. Επομένως, εξαιτίας του τεταμένου κλίματος του Ψυχρού Πολέμου, είχε διλήμματα ασφαλείας . Οι ανησυχίες της Άγκυρας ενισχύθηκαν περαιτέρω με τις διεκδικήσεις της Μόσχας, κατά την περίοδο 1945-1953, για την επαναφορά ενός μέρους της ιστορικής Δυτικής Αρμενίας (Ανατολική Μικρά Ασία) στους Αρμένιους, γεγονός που θα οδηγούσε στην εδαφική επέκταση της Σοβιετικής Ένωσης².

¹ D. Sanger & W. Broad, "Erdogan's Ambitions Go Beyond Syria. He Says He Wants Nuclear Weapons", *The New York Times*, 20/10/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.nytimes.com/2019/10/20/world/middleeast/erdogan-turkey-nuclear-weapons-trump.html> (προβολή στις 5/12/2019).

² "The Boundary Between Turkey and USSR", *CIA & RR*, Ιανουάριος 1952, σελ. 41. Διαθέσιμο στο: <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79-00976A000200010005-2.pdf> (προβολή στις 23/12/2019).

Εν συνεχεία, το 1955 η Τουρκία συμμετείχε στο Atoms for Peace Program, το οποίο παρουσίασε ο τότε Αμερικανός πρόεδρος Eisenhower στα Ηνωμένα Έθνη³, δείχνοντας έτσι το ενδιαφέρον της για την πυρηνική ενέργεια. Έπειτα, κύρωσε την Συνθήκη Μη Διάδοσης Πυρηνικών Όπλων (NPT) το 1979, ενώ από το 1981 έχει θέσει σε ισχύ μια Συμφωνία Μέτρων Διασφάλισης (Safeguard Agreement) με την Διεθνή Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ)⁴.

Υπάρχουν ωστόσο εκθέσεις αξιωματούχων των ΗΠΑ που αποκαλύπτουν ότι η Τουρκία ήθελε να αποκτήσει δικά της πυρηνικά όπλα ήδη από την δεκαετία του 1960⁵.

Η Τουρκία προσπαθεί να κατασκευάσει πυρηνικό αντιδραστήρα από το 1970. Η πρώτη απόπειρα έγινε από μια αλλοδαπή συμβουλευτική εταιρία η οποία πραγματοποίησε σχετικές μελέτες κατά την τριετία 1967-1970, με στόχο την κατασκευή ενός αντιδραστήρα 300–400 MW ο οποίος θα λειτουργούσε το 1977. Ωστόσο, το εγχείρημα αυτό σταμάτησε εξαιτίας διάφορων ζητημάτων που προέκυψαν.

Στην συνέχεια, το 1973 η Τουρκική Αρχή Ηλεκτρισμού αποφάσισε να κατασκευάσει, αρχικώς, έναν πυρηνικό αντιδραστήρα 80 MW(e). Το 1974, με τον φόβο ότι η κατασκευή του αντιδραστήρα αυτού θα καθυστερήσει την κατασκευή ενός μεγαλύτερου, αποφασίστηκε η ματαίωσή του, με στόχο την κατασκευή ενός πυρηνικού αντιδραστήρα 600 MW(e). Εντέλει, η επένδυση ακυρώθηκε, καθώς αποχώρησε ένας εκ των βασικών εγγυητών του δανείου που θα χρηματοδοτούσε το έργο.

Για να υποστηρίξει την προσπάθειά της, η Τουρκία εγκαινίασε τρεις μικρούς πειραματικούς αντιδραστήρες το 1979. Από τους αντιδραστήρες αυτούς σήμερα λειτουργεί μόνον ο ένας⁶.

Μια τρίτη προσπάθεια για την κατασκευή τεσσάρων πυρηνικών αντιδραστήρων από τρεις εταιρίες ξεκίνησε το 1980. Η προσπάθεια αυτή τερματίστηκε λόγω της διαφωνίας των εταιριών με το τουρκικό κράτος αναφορικά με τον τρόπο χρηματοδότησης της κατασκευής.

Ακόμη, η κυβέρνηση του Turgut Özal (1983-1987) είχε κάποια σχέδια για την πυρηνικοποίηση της Τουρκίας με την κατασκευή ενός πυρηνικού εργοστασίου. Εντούτοις, τα γεγονότα στο Chernobyl το 1986 έβαλαν φρένο στα σχέδια αυτά⁷.

³ "Atoms for Peace Program", *Encyclopedia.com*, 11/12/2019. Διαθέσιμο στο:

<https://www.encyclopedia.com/science/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/atoms-peace-program> (προβολή στις 18/12/2019).

⁴ Ezgi Yazigioglu, "A look upon Turkey's Future Nuclear Weapons Policy", *The French Institute for International and Strategic Affairs*, 25/9/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.iris-france.org/140221-a-look-upon-turkeys-future-nuclear-weapons-policy/> (προβολή στις 6/12/2019).

⁵ "Turkey Has Long Had Nuclear Dreams", *Foreign Policy*, 1/11/2019. Διαθέσιμο στο:

<https://foreignpolicy.com/2019/11/01/turkey-long-nuclear-dreams-erdogan-bomb/> (προβολή στις 6/12/2019).

⁶ S. Burkhard, E. Wenig, D. Albright & A. Stricker, "Nuclear Infrastructure and Proliferation Risks of the United Arab Emirates, Turkey, and Egypt", *Institute for Science and International Security*, 25/8/2017, σελ. 13.

Διαθέσιμο στο: [http://isis-online.org/uploads/isis-](http://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/Middle_East_Proliferation_Assessments_25Aug2017_Final.pdf)

[reports/documents/Middle_East_Proliferation_Assessments_25Aug2017_Final.pdf](http://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/Middle_East_Proliferation_Assessments_25Aug2017_Final.pdf) (προβολή στις 22/12/2019).

⁷ βλ. Υποσημείωση 4

Κατά το ίδιο έτος η Τουρκία έφτιαξε μια πιλοτική μονάδα διαχείρισης πυρηνικών καυσίμων στην Κωνσταντινούπολη⁸.

Το 1995, παρουσιάστηκε ένα νέο επενδυτικό σχέδιο για την κατασκευή πυρηνικού αντιδραστήρα. Παρά το γεγονός ότι υπήρξε ενδιαφέρον από εταιρίες, η κυβέρνηση ανέβαλε το 2000 την συνέχιση του έργου.

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες απόπειρες, έπειτα από διαπραγματεύσεις, η Τουρκία και η Ρωσία συμφώνησαν το 2010 στην δημιουργία του πυρηνικού αντιδραστήρα Akkuyu στην Επαρχία της Μερσίνης. Το 2018, ξεκίνησε η κατασκευή της υποδομής. Παρά τις φιλοδοξίες για την λειτουργία του αντιδραστήρα εντός του 2020, φαίνεται ότι θα είναι έτοιμος το 2023.

Επίσης, γίνονται μελέτες για την κατασκευή ενός δεύτερου πυρηνικού αντιδραστήρα στην περιοχή της Σινώπης, σε συνεργασία με την κυβέρνηση της Ιαπωνίας.

Τέλος, μετά την υπογραφή ενός μνημονίου συνεργασίας μεταξύ της κρατικής εταιρίας παροχής ενέργειας της Τουρκία από τη μία, και μιας αμερικανικής, καθώς και της κινεζικής κρατικής εταιρίας παροχής ενέργειας από την άλλη, ξεκίνησαν μελέτες για την κατασκευή ενός τρίτου αντιδραστήρα στην Τουρκία⁹.

Επομένως, είναι σαφές ότι η Τουρκία θέλει να αναπτύξει υποδομές πυρηνικής ενέργειας οι οποίες θα μπορούσαν μακροπρόθεσμα να δώσουν την δυνατότητα κατασκευής πυρηνικών όπλων. Ποιοι είναι οι λόγοι του ενδιαφέροντος της Άγκυρας;

Για ποιους λόγους κατευθύνεται η Τουρκία προς την πυρηνική ενέργεια;

Εν πρώτοις, ένας από τους βασικότερους στόχους της Τουρκίας είναι η μεγαλύτερη δυνατή ενεργειακή ασφάλεια, καθώς και η μείωση της εξάρτησης από εισαγόμενους ενεργειακούς πόρους. Η Τουρκία είναι μια χώρα 83.000.000 κατοίκων¹⁰, ενώ σύμφωνα με μελέτες ο πληθυσμός της θα φτάσει τα 100.000.000 το 2040¹¹. Η αύξηση του πληθυσμού θα δημιουργήσει και μεγαλύτερες ενεργειακές ανάγκες, ήτοι περισσότερη ενεργειακή ανασφάλεια. Η πυρηνική ενέργεια αποτελεί την καλύτερη λύση στο πρόβλημα που ενδεχομένως θα αντιμετωπίσει η Τουρκία και αυτό διότι σε αντίθεση με τις άλλες πηγές ενέργειας (λιγνίτης, φυσικό αέριο και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας) δεν χρειάζεται πρώτες ύλες, όπως είναι ο λιγνίτης, το κόστος παραγωγής είναι χαμηλό, ενώ αποτελεί μορφή καθαρής και ασφαλούς πλέον ενέργειας¹².

Έτσι, η Τουρκία θα επιδιώξει να αναπτύξει ένα πλαίσιο παραγωγής πυρηνικής ενέργειας το οποίο, σε συνδυασμό με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, θα καλύπτει

⁸ "Nuclear Legislation in OECD and NEA Countries; Regulatory and Institutional Framework for Nuclear Activities: Turkey", *OECD*, 2008, σελ. 3. Διαθέσιμο στο: <https://www.oecd-nea.org/law/legislation/turkey.pdf> (προβολή στις 20/12/2019).

⁹ "Country Nuclear Power Profiles: Turkey", *IAEA*, 2019. Διαθέσιμο στο: <https://cnpp.iaea.org/countryprofiles/Turkey/Turkey.htm> (προβολή στις 23/12/2019).

¹⁰ Turkish Statistical Institute

¹¹ "Turkey's population expected to surpass 100 million by 2040", *Daily Sabah*, 11/7/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.dailysabah.com/turkey/2019/07/11/turkeys-population-expected-to-surpass-100-million-by-2040> (προβολή στις 23/12/2019)

¹² "The Nuclear Option", *City Journal*, Χειμώνας 2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.city-journal.org/atomic-power> (προβολή στις 23/12/2019).

ένα μεγάλο μέρος των ενεργειακών αναγκών της πολυπληθούς χώρας. Φυσικά, το φυσικό αέριο δεν θα πάψει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Αυτό οφείλεται στους πολυάριθμους αγωγούς που διασχίζουν την Τουρκία ή καταλήγουν σε αυτή, καθώς και στην προσπάθειά της να εξελιχθεί σε ένα κέντρο υγροποίησης φυσικού αερίου¹³.

Ένας ακόμη λόγος που ο Erdogan στοιχηματίζει στην πυρηνική ενέργεια είναι, ίσως, και η δυνατότητα που του προσφέρεται μακροπρόθεσμα να αναπτύξει η Τουρκία πυρηνικό οπλοστάσιο. Υπάρχουν αναλυτές και πρώην αξιωματούχοι στην Δύση οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η Άγκυρα έχει αφήσει ανοιχτό το ενδεχόμενο ανάπτυξης πυρηνικών όπλων¹⁴ ή ότι έχει ήδη ξεκινήσει την προσπάθεια για την μετατροπή της σε πυρηνική δύναμη¹⁵.

Ποια τα αίτια μιας ενδεχόμενης προσπάθειας απόκτησης πυρηνικών όπλων;

Οι παρατηρήσεις κάποιων δυτικών μελετών/εκθέσεων σε συνδυασμό με τις δηλώσεις του Τούρκου προέδρου καθιστούν το ενδεχόμενο της πυρηνικοποίησης της Τουρκίας αρκετά πιθανό. Στην αεροπορική βάση του Incirlik φυλάσσονται περίπου 50 τακτικές ατομικές βόμβες¹⁶. Επομένως, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η Τουρκία βρίσκεται υπό την πυρηνική προστασία των ΗΠΑ. Ωστόσο, φαίνεται να μην την καλύπτει η προστασία αυτή. Οι λόγοι για τους οποίους η Τουρκία θα μπορούσε να προχωρήσει στην κατασκευή πυρηνικών όπλων, αν και αλληλένδετοι, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερις (4) βασικές ομάδες: διλήμματα ασφαλείας, πυρηνικοποίηση της Μέσης Ανατολής, περιφερειακοί ανταγωνισμοί και τέλος ιδεολογία και φιλοδοξίες της κυβέρνησης του Erdogan.

1. Διλήμματα ασφαλείας και κρίση ταυτότητας:

Παρά την πυρηνική προστασία που προσφέρουν οι ΗΠΑ στην Τουρκία, υπάρχουν φωνές στην τελευταία που αμφισβητούν την αποτελεσματικότητα της αμερικανικής πυρηνικής προστασίας. Οι στρατηγικές προτεραιότητες της Τουρκίας, όπως και οι αιτίες της προέλευσης των διλημάτων ασφαλείας, έχουν αλλάξει. Δεν υπάρχει πλέον η απειλή της Σοβιετικής Ένωσης. Ακόμη και η Ελλάς, ο παραδοσιακός περιφερειακός αντίπαλος της Τουρκίας, δεν ακολουθεί μια επιθετική πολιτική έναντι της Τουρκίας – αλλά μάλλον φοβική.

Η απειλή που νιώθει η Τουρκία προέρχεται κυρίως από εσωτερικούς δρώντες και ιδιαίτερα από τους Κούρδους αποσχιστές. Ο πόλεμος στο Ιράκ και η de facto εγκαθίδρυση ενός ημι-ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στο

¹³ “LNG IN EUROPE 2018: An Overview of LNG Import Terminals in Europe”, *King & Spalding LLP*, 2018, σελ. 25.

Διαθέσιμο στο: https://www.kslaw.com/attachments/000/006/010/original/LNG_in_Europe_2018_-_An_Overview_of_LNG_Import_Terminals_in_Europe.pdf?1530031152 (προβολή στις 23/12/2019).

¹⁴ Sinan Ülgen, “Turkey and the Bomb”, *Carnegie Endowment for International Peace*, Φεβρουάριος 2012.

Διαθέσιμο στο: https://carnegieendowment.org/files/Turkey_Bomb_Full_Text.pdf (προβολή στις 22/12/2019).

¹⁵ Hans Rühle, “Is Turkey Secretly Working on Nuclear Weapons?”, *The National Interest*, 22/9/2019. Διαθέσιμο στο: <https://nationalinterest.org/feature/turkey-secretly-working-nuclear-weapons-13898> (προβολή στις 22/12/2019).

¹⁶ Miles A. Pomper, “Why the US has nuclear weapons in Turkey – and may try to put the bombs away”, *The Conversation*, 23/10/2019. Διαθέσιμο στο: <https://theconversation.com/why-the-us-has-nuclear-weapons-in-turkey-and-may-try-to-put-the-bombs-away-125477> (προβολή στις 23/12/2019).

Βόρειο Ιράκ ενίσχυσε το δίλημμα ασφαλείας της Τουρκίας, παρά το γεγονός ότι στην συνέχεια ανέπτυξε φιλικές σχέσεις με το Ερμπίλ¹⁷.

Στην Τουρκία έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση η ασφάλεια που προσφέρει το NATO και οι ΗΠΑ. Η άρνηση, για παράδειγμα, πολλών κρατών-μελών του NATO στο αίτημα της Τουρκίας να σταλούν στρατεύματα κατά την διάρκεια του Πολέμου του Κόλπου (1991)¹⁸ αύξησαν την αμφισβήτηση αυτή. Στην Τουρκία υπάρχει ένα αυξανόμενο αίσθημα αντιαμερικανισμού¹⁹, ενώ έχουν υπάρξει και προτάσεις για αναθεώρηση της συμμετοχής στην Συμμαχία²⁰. Το αντιδυτικό κλίμα ενισχύεται και από το γεγονός ότι οι σύμμαχοι δεν προσφέρουν αρκετά στην αντιμετώπιση του ΡΚΚ και του κινήματος των γκιουλενιστών. Σημαντικό στοιχείο του κλίματος αυτού αποτέλεσε και υποστήριξη των Κούρδων μαχητών του YPG από τις ΗΠΑ στην Συρία.

Τέλος, πολλοί παράγοντες στην Τουρκία πιστεύουν ότι η πυρηνική ασφάλεια που προσφέρουν οι ΗΠΑ δεν θα είναι αποτελεσματική σε περίπτωση που η Τουρκία αναμετρηθεί με κάποια πυρηνική δύναμη, είτε αυτή είναι μια ρεβανσιστική Ρωσία (προς το παρόν αυτό θεωρείται απίθανο), είτε κάποιο κράτος της Μέσης Ανατολής, το οποίο θα επιδιώξει και θα καταφέρει να αποκτήσει πυρηνικά όπλα²¹.

2. Πυρηνικοποίηση της Μέσης Ανατολής:

Το ενδεχόμενο απόκτησης πυρηνικού οπλοστασίου από μία ή περισσότερες περιφερειακές δυνάμεις αποτελεί, σαφώς, ένα δίλημμα ασφαλείας, ιδίως για την Τουρκία. Εντούτοις, λόγω της σημασίας και της πολυπλοκότητας του συγκεκριμένου παράγοντα, αυτός αναλύεται χωριστά.

Η Μέση Ανατολή αποτελεί μια ασταθής περιοχή η οποία χαρακτηρίζεται από περιφερειακούς ανταγωνισμούς, μακροχρόνιες συρράξεις και έντονους εθνοτικούς και θρησκευτικούς διαχωρισμούς. Η περαιτέρω πυρηνικοποίηση της περιοχής αυτής, επομένως, μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικά ζητήματα ασφαλείας της ευρύτερης περιοχής, καθώς και ολόκληρου του κόσμου.

Ήδη από τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, το Ισραήλ διαθέτει πυρηνικά όπλα²². Το Ισραήλ, έχοντας το σύνδρομο του Ολοκαυτώματος, απομονωμένο γεωγραφικά και παγιδευμένο σε έναν συνεχή κύκλο συγκρούσεων με τα αραβικά κράτη, επιδίωξε και κατάφερε να αναπτύξει το δικό του πυρηνικό οπλοστάσιο. Ο λόγος ήταν απλός: η επιβίωση του κράτους και του λαού του Ισραήλ.

¹⁷ "Turkey and Iraqi Kurds: Conflict or Cooperation", *International Crisis Group*, 13/11/2008. Διαθέσιμο στο: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iraq/turkey-and-iraqi-kurds-conflict-or-cooperation> (προβολή στις 23/12/2019).

¹⁸ F. Stephen Larrabee & Ian O. Lesser, "Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty", *RAND*, 2003, σελ. 150.

¹⁹ Ragip Soylu, "Anti-US sentiment in Turkey reaches a new high, poll shows", *Middle East Eye*, 1/2/2019.

Διαθέσιμο στο: <https://www.middleeasteye.net/news/anti-us-sentiment-turkey-reaches-new-high-poll-shows> (προβολή στις 23/12/2019).

²⁰ M. Kibaroglu & B. Çaglar, "Implications of a Nuclear Iran for Turkey", *Middle East Policy*, XV Χειμώνας 2008, σελ. 68-69.

²¹ H. Barkey, "Turkey's Perspectives on Nuclear Weapons and Disarmament", *Nuclear Security Studies (Stimson Center)*, 22/9/2009. Διαθέσιμο στο:

https://ir.cas.lehigh.edu/sites/ir.cas2.lehigh.edu/files/HenriBarkey_TurkeyPerspectivesNuclearWeapons.pdf (προβολή στις 6/12/2019).

²² Lionel Beehner, "Israel's Nuclear Program and Middle East Peace", *Council on Foreign Relations*, 10/2/2006.

Διαθέσιμο στο: <https://www.cfr.org/backgrounder/israels-nuclear-program-and-middle-east-peace> (προβολή στις 23/12/2019).

Στον χώρο της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής (συμπεριλαμβανομένης της Βορείου Αφρικής), υπήρξαν προσπάθειες ή/και υποψίες ότι διάφορα καθεστώτα επιχείρησαν να αποκτήσουν πυρηνικό οπλοστάσιο. Έτσι, πριν το 1970 και την Συνθήκη Μη Διάδοσης Πυρηνικών Όπλων, η Αίγυπτος είχε ξεκινήσει το δικό της πυρηνικό πρόγραμμα ενώ μετά το 1970 το Ιράκ και η Λιβύη προσπάθησαν να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα χωρίς επιτυχία. Υπήρξαν, επίσης, υποψίες για την προσπάθεια απόκτησης πυρηνικών όπλων από την Αλγερία και την Συρία, χωρίς όμως να υπάρχουν απτές αποδείξεις που να επιβεβαιώνουν τις υποψίες αυτές²³.

Παρά ταύτα, ο πραγματικός κίνδυνος πυρηνικοποίησης της περιοχής προέρχεται από το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Το Ιράν, δεν αποτελεί απειλή για την Τουρκία, με την έννοια ότι έχει επικεντρώσει το ενδιαφέρον του στον ανταγωνισμό με την Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ. Είναι γεγονός, ότι το Ιράν και η Τουρκία έχουν να συγκρουστούν στρατιωτικά από το 1823²⁴. Τα δύο κράτη αντιμετώπισαν απειλές από την ΕΣΣΔ κατά την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου²⁵, υπήρξαν μέλη του Συμφώνου της Βαγδάτης²⁶ και στενοί σύμμαχοι των ΗΠΑ (μέχρι το 1979), ενώ μοιράζονται την απειλή του κουρδικού εθνικισμού, καθώς στα εδάφη τους κατοικούν πυκνοί κουρδικοί πληθυσμοί. Το 2010, η Τουρκία σε συνεργασία με την Βραζιλία, προσπάθησε να βρει λύση στο ζήτημα του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν με την υπογραφή μιας Συμφωνίας²⁷. Τέλος, παρά τις κυρώσεις από την Δύση, η Τουρκία επιδιώκει να έχει καλές εμπορικές και ενεργειακές σχέσεις με το Ιράν²⁸.

Γιατί λοιπόν η ενδεχόμενη απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Ιράν δημιουργεί σοβαρά σημαντικά διλήμματα ασφαλείας για την Τουρκία; Πρώτον, αλλάζουν ριζικά οι ισορροπίες ισχύος στην περιοχή. Δεύτερον, κανείς δεν εγγυάται ότι, αν το Ιράν αποκτήσει τον έλεγχο της περιοχής, δεν θα προσπαθήσει να τον επεκτείνει και στην Τουρκία. Τρίτον, είναι βέβαιο ότι αν το Ιράν αποκτήσει πυρηνικά όπλα τότε θα επιδιώξει να τα αποκτήσει και η Σαουδική Αραβία πρωτίστως, αλλά και άλλες δυνάμεις, όπως η Αίγυπτος. Η Σαουδική Αραβία, μάλιστα, μπορεί να επισπεύσει την απόκτηση πυρηνικών όπλων με την συνδρομή του Πακιστάν, του οποίου το πυρηνικό πρόγραμμα χρηματοδοτήσε.²⁹ Σε αυτή την περίπτωση η Τουρκία θα εντείνει τις προσπάθειες να κατασκευάσει το δικό της πυρηνικό οπλοστάσιο.

3. Περιφερειακοί Ανταγωνισμοί:

²³ "Nuclear Weapons Programs Worldwide: An Historical Overview", *Institute for Science and International Security*. Διαθέσιμο στο: <http://isis-online.org/nuclear-weapons-programs> (προβολή στις 24/12/2019).

²⁴ M. Sickler, "The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of the Ottoman Empire", Praeger, 2001, σελ. 118.

²⁵ Fred H. Lawson. "The Iranian Crisis of 1945–1946 and the Spiral Model of International Conflict", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 21, No. 3., Αύγουστος 1989.

²⁶ <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/lw/98683.htm>

²⁷ G. Tol, "The Turkey-Brazil-Iran Nuclear Deal : Another Missed Opportunity?", *Middle East Institute*, 24/3/2010. Διαθέσιμο στο: <https://www.mei.edu/publications/turkey-brazil-iran-nuclear-deal-another-missed-opportunity> (προβολή στις 6/12/2019).

²⁸ "Erdogan says Turkey will continue oil, natural gas trade with Iran: NTV", *Reuters*, 27/9/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-iran-trade-usa/erdogan-says-turkey-will-continue-oil-natural-gas-trade-with-iran-ntv-idUSKBN1WB33D> (προβολή στις 24/12/2019).

²⁹ Mark Urban, "Saudi nuclear weapons 'on order' from Pakistan", *BBC*, 6/11/2013. Διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24823846> (προβολή στις 24/12/2019).

Εκτός της περίπτωσης πυρηνικοποίησης του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας, ένα σημαντικό στοιχείο αποτελεί και ο περιφερειακός ανταγωνισμός μεταξύ της τελευταίας και της Τουρκίας.

Την δεκαετία που προηγήθηκε παρατηρήθηκε η σύγκρουση των συμφερόντων των δύο κρατών. Αμφότεροι θέλουν να γίνουν η ηγεμονική περιφερειακή δύναμη. Επιπλέον και οι δύο χώρες προσπαθούν να παρουσιαστούν ως οι προστάτιδες δυνάμεις του σουνιτικού Ισλάμ. Η σημαντικότερη όμως αιτία της σύγκρουσης αυτής είναι η υποστήριξη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας από την Τουρκία.

Η Μουσουλμανική Αδελφότητα αποτελεί απειλή για το καθεστώς της Σαουδικής Αραβίας και των άλλων μοναρχιών του Κόλπου, με εξαίρεση το Κατάρ. Ο περιφερειακός ανταγωνισμός των δύο χωρών εκφράζεται με τα εξής γεγονότα:

- Το 2013, ο φιλικά προσκείμενος στην Σαουδική Αραβία στρατηγός Abdel Fattah el-Sisi ανέτρεψε τον εκλεγμένο Mohamed Morsi, ηγέτη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και στενό σύμμαχο του Erdogan³⁰.
- Στην περίπτωση της Παλαιστίνης, η Σαουδική Αραβία υποστηρίζει την Fatah (Δυτική Όχθη), ενώ η Τουρκία την Hamas (Λωρίδα της Γάζας).
- Επίσης, η Άγκυρα έχει χτίσει μια στρατηγική σχέση με το Κατάρ το οποίο επίσης στηρίζει την Μουσουλμανική Αδελφότητα. Μια έκφραση αυτής της στρατηγικής σχέσης είναι και το άνοιγμα τουρκικής στρατιωτικής βάσης στο Κατάρ³¹. Ως απάντηση το 2017, η Σαουδική Αραβία και οι στενοί της σύμμαχοι διέκοψαν τις διπλωματικές σχέσεις τους με το Κατάρ και του επέβαλαν εμπάργκο, δημιουργώντας μια νέα πολιτική κρίση στον Περσικό Κόλπο³².
- Πιο πρόσφατα, την Άνοιξη του 2019, οι Ένοπλες Δυνάμεις του Σουδάν, οι οποίες έχουν στενές σχέσεις με το Ριάντ, ανέτρεψαν τον πρόεδρο Omar al-Bashir³³. Ο τέως πρόεδρος του Σουδάν είχε αναπτύξει σημαντικούς δεσμούς με την Τουρκία. Το πραξικόπημα εμπόδισε, μεταξύ άλλων, την δημιουργία μιας τουρκικής στρατιωτικής βάσης στο Σουδάν³⁴.

³⁰ B. Wedeman, R. Sayah & M. Smith, "Coups topples Egypt's Morsi; deposed president under 'house arrest'", CNN, 4/7/2013. Διαθέσιμο στο: <https://edition.cnn.com/2013/07/03/world/meast/egypt-protests> (προβολή στις 24/12/2019).

³¹ "Erdogan: Turkey-Qatar military base serves regional 'stability'", Al-Jazeera, 25/11/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.aljazeera.com/news/2019/11/erdogan-turkey-qatar-military-base-serves-regional-stability-191125154550144.html> (προβολή στις 24/12/2019).

³² "What is the Qatar crisis?", Deutsche Welle, 21/7/2017. Διαθέσιμο στο: <https://www.dw.com/en/what-is-the-qatar-crisis/a-39795408> (προβολή στις 24/12/2019).

³³ "Sudan's military removes Omar Al-Bashir from power and declares state of emergency", Arab News, 12/4/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.arabnews.com/node/1480936/middle-east> (προβολή στις 24/12/2019).

³⁴ "Sudan's Suakin reveal the location for Turkish military base", World Bulletin, 13/11/2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.worldbulletin.net/africa/sudan-s-suakin-reveal-the-location-for-turkish-military-base-h207207.html> (προβολή στις 24/12/2019).

- Τέλος, ο ανταγωνισμός μεταξύ Τουρκίας και Σαουδικής Αραβίας φαίνεται και στην υποστήριξη διαφορετικών αντιμαχομένων δυνάμεων στον εμφύλιο πόλεμο της Λιβύης³⁵.

Ωστόσο, αυτός ο περιφερειακός ανταγωνισμός δεν είναι ο σημαντικότερος στην Μέση Ανατολή, σε αντίθεση με τον ανταγωνισμό της Σαουδικής Αραβίας & του Ισραήλ με την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Βλέπουμε όμως την προσπάθεια των δύο κρατών να αποκτήσουν σφαίρες επιρροής και εν τέλει να επικρατήσουν στη Μέση Ανατολή. Μια λύση για την επικράτηση στην περιοχή είναι και η απόκτηση πυρηνικών όπλων, κάτι το άφρον, καθώς θα οδηγήσει στην πυρηνικοποίηση ολόκληρης της περιοχής. Ένας από τους λόγους που η Τουρκία έχει διεισδύσει στην εν λόγω περιοχή και συγκρούεται με τους λοιπούς δυνητικούς περιφερειακούς ηγεμόνες είναι και η ιδεολογία του ΑΚΡ και του ίδιου του Τούρκου προέδρου.

4. Ιδεολογία:

Ο Recep Tayyip Erdogan ανέλαβε την εξουσία το 2003. Ως πολιτικό παιδί του Ερμπακάν (αν και διαφώνησαν στην πορεία), πίστευε στην ανάμειξη της θρησκείας με την πολιτική σε αντίθεση με τους κεμαλικούς. Στα πρώτα χρόνια της πρωθυπουργίας του είχε το παρουσιαστικό ενός φιλοδυτικού, ευρωπαϊστή και φιλελεύθερου, για τα δεδομένα της Ανατολής, πολιτικού.

Εντούτοις, στην συνέχεια αποκαλύφθηκε το πραγματικό πολιτικό και ιδεολογικό πρόσωπο του Τούρκου ηγέτη. Η τουρκική εξωτερική πολιτική κινείται βασιζόμενη στον λεγόμενο νεο-οθωμανισμό. Η ιδεολογία αυτή έχει τρία βασικά συστατικά. Τον πανισλαμισμό, τον παντουρκισμό και την μετατροπή της Τουρκίας στη μεγαλύτερη περιφερειακή δύναμη και σε έναν παγκόσμιου βεληνεκούς παίκτη.

Ο πανισλαμισμός πρωτοεμφανίστηκε στην οθωμανική πολιτική τις δεκαετίες του 1860 και 1870. Μιλά ουσιαστικά για την κοινωνικοπολιτική αλληλεγγύη μεταξύ του μουσουλμανικού κόσμου³⁶. Τότε ο Σουλτάνος ήταν και ηγέτης των απανταχού μουσουλμάνων, είχε πάρει δηλαδή την θέση του Χαλίφη. Ο νεο-οθωμανισμός έχει σαν κύριο του συστατικό του τον πανισλαμισμό. Στο εσωτερικό υποστηρίζεται η επιστροφή στην θρησκεία και σε έναν πιο συντηρητικό κοινωνικά τρόπο ζωής, καθώς και η προσέγγιση των Κούρδων με την επίκληση του θρησκευτικού τους αισθήματος. Στο εξωτερικό εκφράζεται με την απομάκρυνση της Τουρκίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την σύσφιξη των σχέσεών της με τα μουσουλμανικά και αραβικά κράτη. Έτσι, η Τουρκία στηρίζει την Μουσουλμανική Αδελφότητα με την οποία πρεσβεύουν τις ίδιες αρχές, την Hamas, καθώς και ισλαμιστικές ομάδες της συριακής αντιπολίτευσης.

Σημαντικός είναι και ο παντουρκισμός³⁷. Ο νεο-οθωμανισμός, απορρίπτει την παραδοσιακή εκδοχή του παντουρκισμού που αναφέρεται στην ένωση όλων των τουρκικών και τουρκογενών πληθυσμών σε ένα κράτος και υιοθετεί μια πιο ρεαλιστική εκδοχή του. Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή, η

³⁵Bulent Aras, "The reasons behind Turkey's ongoing military support of Libya", *Middle East Eye*, 30/7/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.middleeasteye.net/opinion/why-turkey-providing-military-aid-libya> (προβολή στις 24/12/2019).

³⁶"Pan-Islamism", Oxford Islamic Studies Online. Διαθέσιμο στο: <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1819> (προβολή στις 24/12/2019).

³⁷"Pan-Turkism", Encyclopaedia Britannica. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/topic/Pan-Turkism> (προβολής στις 24/12/2019).

Τουρκία αποκτά στενούς δεσμούς και σε κάποιες περιπτώσεις στρατηγική σχέση με τουρκογενή κράτη και πληθυσμούς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η σχέση που έχει η Τουρκία με το Αζερμπαϊτζάν, τα τουρκικά κράτη της Κεντρικής Ασίας (Καζακστάν, Τουρκμενιστάν, Ουζμπεκιστάν και Κιργιζία), αλλά και με πληθυσμούς όπως είναι οι τουρκικές (και όχι μόνο³⁸) μειονότητες στα Βαλκάνια, οι τουρκομανικές μειονότητες σε Συρία και Ιράκ και φυσικά οι Τουρκοκύπριοι³⁹. Η Τουρκία, ωστόσο, δεν υποστηρίζει πάντοτε τις τουρκογενείς μειονότητες διότι θέλει να αποφύγει μια σύγκρουση με ισχυρότερα κράτη. Έτσι, δεν υπήρξε ουσιαστική υποστήριξη στους Τατάρους της Κριμαίας μετά την προσάρτησή της από την Ρωσία⁴⁰, ούτε στους Ουιγούρους της Επαρχίας Xinjiang στην Κίνα⁴¹. Σε κάθε περίπτωση, ο τουρκικός εθνικισμός αποτελεί ένα από τα κύρια συστατικά του νεο-οθωμανισμού.

Πατώντας πάνω στον πανισλαμισμό και τον παντουρκισμό η Τουρκία θέλει να γίνει ο περιφερειακός ηγεμών. Δεν θέλει να κατακτήσει όλα τα εδάφη που ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Θέλει όμως να ασκήσει επιρροή στις περιοχές αυτές. Πιο συγκεκριμένα, οι περιοχές που την ενδιαφέρουν είναι η Μέση Ανατολή, ο Καύκασος, τα Βαλκάνια, η Βόρεια Αφρική και η Ανατολική Μεσόγειος. Η επιρροή αυτή επιδιώκεται να είναι πολιτική, οικονομική, πολιτιστική και στρατιωτική. Ο απώτερος σκοπός είναι να καταστεί η Τουρκία μια παγκόσμια δύναμη. Γι' αυτό παρατηρείται η επέκταση των δραστηριοτήτων της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής και εκτός της ευρύτερης περιοχής. Χαρακτηριστική είναι η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στην Αφρική. Το 2003, η Τουρκία είχε 12 πρεσβείες εκεί. Σήμερα διαθέτει 41⁴².

Πολιτικά η Τουρκία επιδιώκει την τοποθέτηση φιλικών προς αυτή καθεστώτων στα κράτη της Μέσης Ανατολής. Προσπάθησε να το κάνει στην Αίγυπτο και στην Συρία δίχως επιτυχία. Σήμερα προσπαθεί να το κάνει και στην Λιβύη. Επίσης, ο Τούρκος πρόεδρος προσέγγισε καθεστώτα με τα οποία είχε κοινά συμφέροντα, αλλά και κοινές πολιτικές αξίες. Έτσι, έχτισε μια στρατηγική σχέση με το Κατάρ και προσπάθησε να κάνει το ίδιο και με το προηγούμενο καθεστώς στο Σουδάν. Ταυτόχρονα, η Τουρκία συνεχίζει να έχει καλές σχέσεις με τα κράτη των Βαλκανίων. Διατηρεί άριστες σχέσεις με την Αλβανία και το Κόσοβο, υποστηρίζει τους εθνικιστές στην Βόρεια Μακεδονία και έχει μια σχεδόν κυριαρχική σχέση στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη⁴³.

³⁸ Η Τουρκία με την πολιτική που έχει ακολουθήσει έχει καταφέρει, σε έναν βαθμό, να εκτουρκίσει ή να ασκήσει επιρροή και σε μη τουρκικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων, όπως στους Πομάκους, τους Βόσνιους, τους Αλβανούς, τους Έλληνες και Βούλγαρους Μουσουλμάνους και σε ομάδες Ρομά.

³⁹ Ivaylo Hristov, "Neo-ottomanism – Emergence, Ideology and Political Doctrine", *SocialStudies*, Μάρτιος 2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.socionauki.ru/journal/articles/2090043/> (προβολή στις 24/12/2019).

⁴⁰ Nicholas Clayton, "Crimean Tatars Feel Abandoned by Turkey", *Eurasianet*, 26/11/2014. Διαθέσιμο στο: <https://eurasianet.org/crimean-tatars-feel-abandoned-by-turkey> (προβολή στις 24/12/2019).

⁴¹ Altay Atlı, "The 'Chinese Turks'", *eastwest.eu*, 30/10/2019. Διαθέσιμο στο: <https://eastwest.eu/en/inside-news/uyghurs-turkey-china-bri-investments-partner> (προβολή στις 24/12/2019).

⁴² Asya Akca, "Neo-Ottomanism: Turkey's foreign policy approach to Africa", *CSIS*. Διαθέσιμο στο: <https://www.csis.org/neo-ottomanism-turkeys-foreign-policy-approach-africa> (προβολή στις 25/7/2019).

⁴³ Dino Mujadzovic, "Turkey's role in Bosnia and Herzegovina", *Euxeinosi*, 2017.

Στον Καύκασο διατηρεί στρατηγική και αδελφική σχέση με το Αζερμπαϊτζάν⁴⁴.

Οικονομικά, η Τουρκία επιδιώκει την μεγέθυνση του ΑΕΠ της και την αύξηση των εμπορικών της σχέσεων με τα κράτη της ευρύτερης περιοχής. Έχει καταφέρει να καταστεί ενεργειακός κόμβος, καθώς και βασική πύλη εισόδου του ρωσικού φυσικού αερίου στα Βαλκάνια με την κατασκευή του TurkStream⁴⁵. Ακόμη, όπως προαναφέρθηκε, η Τουρκία επιδιώκει να καταστεί κέντρο υδροποίησης φυσικού αερίου με σκοπό και να το εξάγει, πέρα από το να το χρησιμοποιήσει για να καλύψει τις ενεργειακές της ανάγκες. Το ίδιο θα προσπαθήσει να κάνει και με την αναπτυσσόμενη πυρηνική της ενέργεια. Τέλος, η Τουρκία θα προσπαθήσει να ανακαλύψει και να εκμεταλλευτεί υδρογονάνθρακες στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ως προς τον πολιτισμό, η Τουρκία, με την επικράτηση του πανισλαμισμού και του παντουρκισμού, προχωρά στην ενσωμάτωση των τουρκικών και μουσουλμανικών μειονοτήτων στην σφαίρα επιρροής της. Στα Βαλκάνια χτίζει τεμένη, τουρκικά σχολεία και αναστηλώνει οθωμανικά μνημεία⁴⁶. Έτσι προσπαθεί να φτιάξει ένα «μουσουλμανικό τόξο» στο οποίο θα κυριαρχεί πολιτικά και κοινωνικά.

Τέλος, αναφορικά με την στρατιωτική της επέκταση, παρατηρείται υπερεπέκταση της Τουρκίας σε όλες τις περιοχές που την ενδιαφέρουν. Σήμερα η χώρα αυτή, διατηρεί στρατιωτικές βάσεις στο Αζερμπαϊτζάν, το Ιράκ, την Συρία, την Κύπρο, την Αλβανία, το Κατάρ και την Σομαλία, ενώ επιδιώκει να συνεχίσει να διατηρήσει τις δυνάμεις της στις ειρηνευτικές αποστολές σε Κόσοβο, Βοσνία και Αφγανιστάν. Όμως δεν σταματάει εκεί. Θέλει να ενδυναμώσει την στρατιωτική της παρουσία και σε άλλες χώρες. Πριν την ανατροπή του al-Bashir στο Σουδάν τα δύο κράτη είχαν φτάσει κοντά σε συμφωνία για την εγκατάσταση μιας τουρκικής στρατιωτικής βάσης⁴⁷. Το ίδιο επιδιώκεται σήμερα και στην Λιβύη. Το άλλο χαρακτηριστικό της στρατιωτικής επέκτασης της Τουρκίας είναι ο μη δισταγμός της Άγκυρας να προχωρήσει σε επιχειρήσεις εντός τρίτων κρατών. Αυτή είναι μια πολιτική που ακολουθεί το τουρκικό κράτος διαχρονικά (Κύπρος 1974, Ιράκ) αλλά την συνεχίζει σήμερα και το κυβερνών κόμμα (Συρία 2016,2018,2019,2020).

Αυτή η επέκταση και η εφαρμογή της θεωρίας του νεο-οθωμανισμού είναι που δημιουργεί και τους περιφερειακούς ανταγωνισμούς στους οποίους εμπλέκεται η Τουρκία. Οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας και

⁴⁴ “Turkey, Azerbaijan share strategic, brotherly ties”, *Anadolu Agency*, 19/9/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-azerbaijan-share-strategic-brotherly-ties/1588154> (προβολή στις 24/12/2019).

⁴⁵ R. Bardazzi, M. Grazia Paziienza & A. Tonini, “Turkey as an Energy Hub for Europe”, *Springer International Publishing*, Switzerland 2016

⁴⁶ “Turkey projects soft power in the Balkans”, *Daily Sabah*, 14/6/2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.dailysabah.com/op-ed/2018/06/14/turkey-projects-soft-power-in-the-balkans> (προβολή στις 24/12/2019).

⁴⁷ Τζωρτζ Μενεσιάν, “Η Σημαντική Στρατιωτική Παρουσία της Τουρκίας στα Βαλκάνια, στον Καύκασο, στη Μέση Ανατολή και στην Αφρική”, *ΚΕΔΙΣΑ*, 17/11/2019. Διαθέσιμο στο: <https://kedisa.gr/%ce%b7-%cf%83%ce%b7%ce%bc%ce%b1%ce%bd%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%b7-%cf%83%cf%84%cf%81%ce%b1%cf%84%ce%b9%cf%89%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%b7-%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%b1/?fbclid=IwAR2fYY7HIqDZ2-ZVKwDHBjbmYYi8jM1gxs7Iik1IJ4X-B3yrWL3EFlyj8gE>

του νεο-οθωμανισμού φαίνονται και από τα σχέδια 2023, 2053 και 2071 τα οποία προανήγγειλε ο Erdogan.

Το σχέδιο 2023, που συνδέεται με τη συμπλήρωση 100 ετών από την ίδρυση του σύγχρονου τουρκικού κράτους, στοχεύει στην άνοδο της Τουρκίας στις 10 ισχυρότερες οικονομικά χώρες του κόσμου, με ΑΕΠ ύψους 2 τρις. δολαρίων, 500 δις. εξαγωγές και κατά κεφαλήν εισόδημα 25.000 δολαρίων. Επίσης, η Τουρκία φιλοδοξεί να γίνει ο 5^{ος} τουριστικός προορισμός στον κόσμο και να βελτιώσει τις υποδομές της με τον σχεδιασμό χιλιάδων χιλιομέτρων σιδηροδρομικών γραμμών υψηλής ταχύτητας, καθώς και αυτοκινητοδρόμων, όπως και με τους τρεις πυρηνικούς σταθμούς που προαναφέρθηκαν. Ως προς την εξωτερική πολιτική η Τουρκία πρέπει, σύμφωνα με το σχέδιο αυτό, να είναι μέχρι το 2023 παγκόσμιος γεωστρατηγικός παίκτης και περιφερειακή υπερδύναμη. Επίσης, πρέπει να είναι συνομιλητής για τα Βαλκάνια, τη Μέση Ανατολή, τη Μεσόγειο και την Κεντρική Ασία, καθώς και να έχει άμεση άποψη για όλα τα παγκόσμια θέματα. Προς τον σκοπό αυτό άνοιξε διπλωματικές αντιπροσωπείες και πλησιάζει στον στόχο να είναι η πέμπτη χώρα διεθνώς σε αριθμό πρεσβειών. Τέλος, η Τουρκία επιθυμεί μέχρι το 2023 να είναι πλήρες μέλος της Ε.Ε. Γνωρίζοντας όμως ότι αυτό είναι απίθανο επικεντρώνεται στη μεγιστοποίηση της επιρροής της στη Μέση Ανατολή.

Το σχέδιο 2053 έχει ως σημείο αναφοράς τα 600 χρόνια από την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Ο Erdogan και το AKP έχουν θέσει ως στόχο η χώρα τους να καταταχθεί στις 5 πιο ισχυρές οικονομίες του κόσμου. Στην εξωτερική πολιτική πρέπει να μετέχει ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Επιπλέον, η Τουρκία θα πρέπει να δαπανά το 7% του ΑΕΠ της σε αμυντικές δαπάνες και να καταστεί η τουρκική πολεμική βιομηχανία η πέμπτη εξαγωγική δύναμη παγκοσμίως.

Το σχέδιο 2071 συνδέεται με την επέτειο των 1000 χρόνων από την μάχη του Ματζικέρτ και την είσοδο των Τούρκων στη Μικρά Ασία. Εδώ οι στόχοι δεν είναι συγκεκριμένοι. Γίνεται αναφορά στην κληρονομιά των Σελτζούκων. Για τους ισλαμιστές, οι Σελτζούκοι ήταν αυτοί που επεκτάθηκαν σε μη μουσουλμανικά εδάφη⁴⁸. Γενικότερα υπονοείται ότι η Τουρκία θα είναι το αντίπαλο δέος. Ο ηγέτης του ενός εκ των δύο ή περισσοτέρων μεγάλων συνασπισμών που θα υπάρχουν στον κόσμο.

Βάσει της ανωτέρω ανάλυσης, η πιθανότητα η Τουρκία να προσπαθήσει να αποκτήσει πυρηνικά όπλα είναι ισχυρή. Ο φιλόδοξος, αλλά όχι και τόσο πιθανός, στόχος της Τουρκίας να γίνει η περιφερειακή, αλλά και μια παγκόσμια υπερδύναμη απαιτεί την απόκτηση πυρηνικών. Σε κάθε περίπτωση, η δυνητική πυρηνικοποίηση της Μέσης Ανατολής θα οδηγήσει και στην, αναγκαστική θα έλεγα, πυρηνικοποίηση της Τουρκίας.

Ποια θα πρέπει να είναι η στάση της Ελλάδας;

Η Ελλάδα έχει μια μακροχρόνια προβληματική σχέση με την Τουρκία. Η επιθετική στάση της γείτονος αποτελεί κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια της χώρας.

⁴⁸ Άγγελος Συρίγος, "Ταγίπ Ερντογάν: τα σχέδια 2023, 2053 και 2071", *Η Καθημερινή*, 27/11/2016. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/885471/article/epikairothta/politikh/tagip-erntogan-ta-sxedia-2023-2053-kai-2071> (προβολή στις 5/12/2019).

Η κατοχή του βόρειου τμήματος της Κύπρου, οι παραβιάσεις και διεκδικήσεις στον εναέριο και θαλάσσιο χώρο της Ελλάδας και άλλα ζητήματα (Δυτική Θράκη, κυπριακή και ελληνική ΑΟΖ κλπ) δημιουργούν έντονα διλήμματα ασφαλείας στην Ελλάδα.

Η απόκτηση πυρηνικών όπλων από την Τουρκία, παρά το γεγονός ότι, αν γίνει, θα γίνει με το βλέμμα στραμμένο στη Μέση Ανατολή, θα επιδεινώσει το δίλημμα ασφαλείας της χώρας και φυσικά θα βελτιώσει κατά πολύ την στρατιωτική ισχύ της Τουρκίας έναντι της ελληνικής.

Η Ελλάς δεν μπορεί να βασιστεί στην αγορά αντιβαλλιστικών αμυντικών συστημάτων. Τα συστήματα αυτά πέρα από το γεγονός ότι δεν προστατεύουν εντελώς την χώρα από πυραυλικές επιθέσεις είναι και εξαιρετικά δαπανηρά.

Η πολιτική της όποιας ελληνικής κυβέρνησης πρέπει να βασιστεί σε δύο, κατά την γνώμη, μου άξονες:

1. Πρώτον, πρέπει να υπάρχει μια σταθερή και δυναμική πολιτική που θα βασίζεται στους διεθνείς θεσμούς και οργανισμούς. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα οφείλει να πιέσει τους Ευρωπαίους εταίρους της και να τους πείσει να υιοθετήσουν μια πιο σκληρή στάση απέναντι στις τουρκικές απειλές. Πρέπει τα ελληνοτουρκικά σύνορα να γίνουν και de facto ευρωτουρκικά σύνορα. Πιστεύω, ωστόσο, ότι πρέπει να υπάρξει μια επαναπροσέγγιση μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και Τουρκίας. Η δημιουργία μιας νέας εταιρικής σχέσης θα δημιουργήσει έναν νέο διάυλο επικοινωνίας. Η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας αποτελεί παρελθόν. Όμως υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης μιας σχέσης στα πρότυπα της σχέσης ΕΕ – Νορβηγίας ή ΕΕ – Μεγάλης Βρετανίας. Η νέα σχέση θα περιλαμβάνει οικονομική βοήθεια (όπως και σήμερα) αλλά και πολιτικά ανταλλάγματα, όπως είναι η ευκολότερη μετακίνηση Τούρκων πολιτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και φυσικά τον έλεγχο του πυρηνικού προγράμματος της Τουρκίας ώστε να μην καταστεί στρατιωτικής φύσεως. Εντούτοις, η νέα αυτή προσέγγιση δεν πρέπει να επιτρέπει στην Τουρκία να παραβιάζει την εθνική κυριαρχία των κρατών – μελών της ΕΕ (Ελλάδα, Κύπρος). Σε αυτή την περίπτωση πρέπει να προβλέπονται αυστηρές κυρώσεις.

Ως προς το NATO, η Ελλάδα δεν πρέπει να επιδιώκει την απομάκρυνση της Τουρκίας από το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο. Οι αμερικανικές πυρηνικές κεφαλές στην βάση του Incirlik και η αμερικανική παρουσία στην χώρα αποτελούν αποτρεπτικό παράγοντα αναφορικά με τον σχεδιασμό ενός πυρηνικού οπλοστασίου από την Τουρκία. Όσο οι ΗΠΑ βρίσκονται στην Τουρκία, δεν θα επιτρέψουν την κατασκευή πυρηνικών όπλων.

Επίσης, η Ελλάδα πρέπει να υποστηρίξει διπλωματικά και θεσμικά την επίτευξη μιας νέας συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Η Συμφωνία του 2015 κατέρρευσε, μετά την αποχώρηση των ΗΠΑ και του Ιράν από αυτήν. Ωστόσο, αν το Ιράν δεσμευτεί ξανά από μια συμφωνία, τόσο πιο δύσκολη θα γίνει η κατασκευή ενός πυρηνικού οπλοστασίου. Για τον λόγο αυτόν πρέπει να επιτευχθεί μία νέα συμφωνία. Η αποτροπή της πυρηνικοποίησης της Μέσης Ανατολής πρέπει να υποστηριχθεί πιο δυναμικά από την ελληνική εξωτερική πολιτική.

2. Η Ελλάδα πρέπει να σκεφτεί σοβαρά την πυρηνικοποίησή της. Δεν προτείνω να αποκτήσει πυρηνικά όπλα, όμως η παρουσία ενός πυρηνικού εργοστασίου στην χώρα αποτελεί από μόνη της μια αποτρεπτική κίνηση στην ενδεχόμενη έναρξη ενός τουρκικού πυρηνικού προγράμματος. Η Ελλάδα έχει ξεκινήσει τις διαδικασίες απολιγνιτοποίησης της ενέργειας⁴⁹. Επομένως, η ύπαρξη ενός πυρηνικού εργοστασίου μπορεί να προσφέρει καθαρή, φθηνή και ασφαλή ενέργεια και ταυτόχρονα, σε συνδυασμό με το φυσικό αέριο (αν τελικώς ανακαλυφθεί) και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, να μειώσει την ενεργειακή εξάρτηση της χώρας. Κατ'αυτόν τον τρόπο, η Ελλάδα, εφόσον προχωρήσει και στην ποιοτική εξοπλιστική αναβάθμιση των Ενόπλων Δυνάμεων, θα μπορέσει να σταθεί απέναντι στον κίνδυνο μιας Τουρκίας με πυρηνικά.

Συνοψίζοντας, είναι βέβαιο ότι η Τουρκία θα γίνει μια πυρηνική δύναμη, έστω και χωρίς στρατιωτική χρήση, με την κατασκευή των πυρηνικών της εργοστασίων. Ωστόσο, η προσπάθεια απόκτησης και πυρηνικών όπλων θα εξαρτηθεί από τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή αλλά και από την πολιτική που θα ακολουθήσουν οι κυβερνήσεις μετά τον θάνατο του Erdogan. Σε κάθε περίπτωση, η έξαρση του νεο-οθωμανισμού αναμένεται να επηρεάσει την Τουρκία προς την κατεύθυνση απόκτησης πυρηνικών όπλων. Η αντίδραση της Ελλάδας πρέπει να είναι ψύχραιμη και μεθοδευμένη, ώστε να μην βρεθεί σε ένα πολιτικό και γεωστρατηγικό αδιέξοδο σε περίπτωση που οι Τούρκοι αποκτήσουν πυρηνικά όπλα.

⁴⁹ Θοδωρής Καραουλάνης, “Συγκροτήθηκε η Κυβερνητική Επιτροπή για την Απολιγνιτοποίηση”, *Euractiv*, 23/12/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.euractiv.gr/section/energia/news/sykrotithike-i-kyvernitiki-epitropi-gia-tin-apolignitopoiisi/> (προβολή στις 24/12/2019).